

Warszawa, dnia 10 sierpnia 2017 r.

STANOWISKO ZESPOŁU PRAWNEGO **ws. klauzuli sumienia**

Zespół Prawny Federacji na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny wyraża głębokie zaniepokojenie błędnymi interpretacjami dotyczącymi klauzuli sumienia. W związku z tym pragnie podkreślić, że **instytucja klauzuli sumienia**, uregulowana w art. 39 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (t.j. Dz.U. 2017 poz. 125 ze zm.), **nie obejmuje swoim zakresem przedmiotowym udzielania informacji, wypisywania recept lekarskich (np. na środki antykoncepcyjne, w tym antykoncepcji awaryjnej), wystawiania skierowań na badania (np. prenatalne) ani wydawania pacjentkom orzeczeń w sprawie istnienia wskazań zdrowotnych bądź dotyczących patologii płodu, uprawniających ją do legalnego przerwania ciąży**. Oznacza to, że lekarz nie może odmówić wyżej wymienionych świadczeń z powołaniem się na sprzeciw sumienia. W tej mierze Zespół przychylił się do Stanowiska Komitetu Bioetyki przy Prezydium PAN nr 4/2013 z dnia 12 listopada 2013 roku w sprawie tzw. klauzuli sumienia pragnie przypomnieć jego zasadnicze tezy.

Regulacja ustawowa klauzuli sumienia umożliwia lekarzowi odmowę wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem, jednocześnie nie precyzując jakich świadczeń odmowa może dotyczyć oraz co oznacza termin „wykonywać”. Komitet Bioetyki stoi na stanowisku, że lekarz ma prawo odmówić osobistego wykonania bądź współuczestniczenia w wykonaniu świadczenia zdrowotnego, jedynie wówczas gdy działanie takie bezpośrednio narusza bądź stwarza bezpośrednie i realne zagrożenie dla dobra, które wedle ich przekonań moralnych powinno podlegać bezwzględnej ochronie.

W opinii Komitetu, przedstawiciel zawodu medycznego nie może, powołując się na klauzulę sumienia, odmówić podjęcia działań, których celem jest dostarczenie pacjentowi informacji lub innych środków niezbędnych do podjęcia przez niego świadomej decyzji dotyczącej dalszego postępowania medycznego, które jest legalne, uzasadnione w świetle aktualnej wiedzy medycznej i sytuacji zdrowotnej pacjenta.

Zespół Prawny zwraca także uwagę na konieczność zbalansowania wartości takich jak konstytucyjne prawo do ochrony zdrowia i decydowania o swoim życiu osobistym oraz wolności sumienia. Czynić to należy mając na względzie konstytucyjną zasadę proporcjonalności i inne przesłanki wskazane w art. 31 ust. 3 ustawy zasadniczej („ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób”). Wykonywanie zawodu lekarza należy do swobodnej i autonomicznej decyzji jednostki, nikt nie jest zmuszony by wybrać określoną specjalizację. Podstawową misją przedstawiciela profesji medycznej, będącej zawodem zaufania publicznego, jest natomiast pomoc pacjentom, a władze publiczne zgodnie z art. 68 ust. 2 Konstytucji mają obowiązek zapewniania równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. W związku z tym stwierdzić należy, że prawo do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego z powodu sprzeciwu sumienia nie może być prawem absolutnym i musi podlegać ograniczeniom oraz wąskiej interpretacji. W przeciwnym razie moglibyśmy mieć do czynienia z całkowitym prymatem światopoglądu tylko jednej strony i paraliżem sektora świadczeń opieki zdrowotnej na niekorzyść pacjentów, co jest niedopuszczalne w demokratycznym państwie prawa respektującym pluralizm światopoglądowy. Nieograniczone prawo lekarza do odmowy pozbawiałoby także pacjentki i pacjentów możliwości realizacji ich wolności sumienia i autonomii, będącej podstawą współczesnej etyki medycznej.

Podsumowując, czynności takie jak udzielanie informacji, wypisanie recepty na produkt leczniczy (np. na środki antykoncepcyjne, w tym antykoncepcji awaryjnej), skierowanie na badania (np. prenatalne) lub wydanie pacjentce orzeczenia w sprawie istnienia wskazań zdrowotnych bądź dotyczących patologii płodu, uprawniających ją do legalnego przerwania ciąży należą do świadczeń „pomocniczych”, czyli umożliwiających pacjentowi podjęcie decyzji i określonego zachowania, a także poddanie się innemu – „głównemu” świadczeniu zdrowotnemu, które to dopiero może stać się przedmiotem oceny moralnej i zgodności z nakazami sumienia. Z tych względów, nie są one objęte klauzulą sumienia i lekarz nie może odmówić ich wykonania. W odniesieniu do medycyny reprodukcyjnej, na gruncie

obowiązującego prawa, odmowa lekarza może dotyczyć wyłącznie osobistego wykonania bądź uczestniczenia w wykonaniu zabiegu przerwania ciąży lub procedurze zapłodnienia pozaustrojowego.

W tym miejscu warto wskazać jeszcze, że warunkiem skorzystania z klauzuli sumienia przez lekarza jest:

- 1) odnotowanie i uzasadnienie tego faktu w dokumentacji medycznej poprzez wskazanie konkretnej zasady lub normy o charakterze moralnym, która – w jego opinii – zostałaby naruszona, gdyby podjął się on realizacji danego świadczenia. Niewystarczające jest ogólne stwierdzenie przedstawiciela zawodu medycznego, że jego zdaniem wykonanie danej procedury byłoby „niemoralne” czy „niezgodne z jego własnym sumieniem”.
- 2) w przypadku lekarzy wykonujących zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby – uprzednie powiadomienie na piśmie przełożonego.

Warto również dodać, że lekarz nie może się powstrzymać od wykonania świadczenia zdrowotnego, choćby niezgodnego z jego sumieniem, jeśli zwłoka w jego udzieleniu mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia.

Poczynione wyżej uwagi dotyczące korzystania z klauzuli sumienia stosują się analogicznie do zawodów pielęgniarstwa i położniczego. Klauzula sumienia tych zawodów uregulowana jest w art. 12 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarstwa i położniczego (t.j. Dz.U. 2016 poz. 1251 ze zm.).